

### Kap. 3. Järnvägsförstatligandets inverkan på statens järnvägars telefonnät

Genom beslut vid 1939 års riksdag bestämdes i princip, att de svenska järnvägarna skulle enhetliggöras genom förvärv för statens räkning av samtliga enskilda järnvägar av betydelse. Förstatligandet, som sålunda skulle avse både normal- och smalspårsbanorna, skulle enligt riksdagens uttalande ske snarast möjligt och helst inom en tidrymd av fem år. Underhandlingar pågå alltjämt om statsförvärv av ännu icke övertagna enskilda järnvägar.

Enligt uppgift ur Allmän järnvägsstatistik redovisades vid tidpunkten för nämnda riksdagsbetsut följande banlängder:

|                                             |          |
|---------------------------------------------|----------|
| Statens järnvägar.....                      | 8 046 km |
| Enskilda järnvägar av allmän betydelse..... | 8 554 »  |

Genom det pågående förstatligandet hava dessa värden förskjutits så, att fördelningen vid ingången av år 1942 utgjorde:

|                                                  |           |
|--------------------------------------------------|-----------|
| Statens järnvägar (inkl. av SJ trafikerade)..... | 10 300 km |
| Enskilda järnvägar av allmän betydelse.....      | 6 300 »   |

Då nyssnämnda enskilda järnvägar — med ett fåtal undantag — torde falla under 1939 års riksdagsbeslut, beräknas det nuvarande SJ-nätet i längdutsträckning komma att utökas med ytterligare cirka 60 procent. Jämfört med förhållandena före år 1939 kommer SJ-nätet sålunda i sin slutliga längdutsträckning bliva ungefär fördubblat.

Även om trafikvolymen och trafikintensiteten på det järnvägsnät, som 1939 var i enskild ägo, icke tillnärmelsevis är av samma omfattning som på dåvarande statens järnvägar, är det självfallet icke möjligt, att utan utökning av organisationen i statens järnvägar inlemma det stora järnvägsnät, varom här är fråga. Den på sin tid arbetande 1936 års järnvägskommitté har i sitt år 1938 avgivna betänkande ifrågasatt, att distriktens antal skulle utökas från dåvarande fem till sju. Järnvägsstyrelsen har för sin del ansett, att distriktens antal bör för det i statens järnvägars ägo samlade svenska järnvägsnätet utökas till åtta, vilket, sedan ett provisoriskt distrikt organiserats från och med 1940 med Borås som huvudort, innebär en utökning av nuvarande antal med två. En preliminär plan för distriktsindelningen, omfattande åtta distrikt, har upprättats inom järnvägsstyrelsen och kommittén har beretts tillfälle taga del därav. Med det utökade antalet distrikt följer även ett ökat antal ban-, maskin- och trafiksektioner m. m. Enligt förenämnda preliminärt tänkta plan skulle antalet sektioner bli 37 ban-, 21 maskin- och 35 trafiksektioner mot för närvarande 27 ban-, 14 maskin- och 23 trafiksektioner. Kommittén har baserat sina utredningar på denna nya distrikts- och sektionsindelning.

Statsmakternas beslut om järnvägsförstatligandet inverkar även på planerna för telefonanläggningarnas utbyggande och utveckling. Kommittén har också övervägt de återverkningar, förstatligandet i olika hänseenden kan väntas medföra för

telefonanläggningarnas del. De förslag, kommittén lämnar i följande kapitel, hänföra sig till ett enhetligt svenskt järnvägssystem.

En övertagen järnväg kan ibland tillföras redan befintligt distrikt och även befintliga sektioner. I flertalet fall bli emellertid förvaltningsindelningen och organisationen förändrade. På grund härav och då distrikts- och sektionsbefälet med tillhörande expeditioner måste ha goda möjligheter till ändamålsenliga kommunikationer inbördes och med styrelsens olika tjänsteställen och då vidare sektionslednings-expeditionerna måste ha möjlighet att snabbt och bekvämt kunna utbyta meddelanden med underlydande tjänsteställen, uppstår genom förvärvet av enskilda järnvägar ofta ett annat samtalsbehov än förut. Den telefontrafik, som uppstår genom en banas inlemmande i statens järnvägar, belastar nämligen ej endast telefonförbindelserna på bandelen ifråga utan även statens järnvägars förut befintliga telefonförbindelser. Att denna merbelastning blir avsevärd, är uppenbart redan på grund av att de järnvägslinjer, som bli eller delvis redan äro införlivade, äro av betydande utsträckning.

Någon särskild beräkning, direkt äsyftande att få fram, vilken utvidgning av statsbanornas och de till förstatligande föreslagna enskilda banornas telefonanordningar, som vid övertagandet skulle vara erforderlig, har icke utförts. Det har ansetts lämpligast att beräkna hela samtalsbehovet för statsbanenätet inklusive de banor, som redan äro eller skola införlivas, och de totalt erforderliga telefonförbindelserna och anordningarna för att täcka detta behov på ett tillfredsställande sätt, samt de härav föranledda kostnaderna vid en distrikts- och sektionsindelning enligt förut omnämnda av järnvägsstyrelsen till kommittén överlämnade plan. Uppgifterna rörande dessa kostnader återfinnas i kap. 12 i detta betänkande.

Ej heller tidigare ha några beräkningar utförts över de kostnader, som uppstå för iordningställande av genom järnvägsförstatligandet föranledda telefonanordningar. Sålunda har järnvägsförstatligandekommissionen i sitt den 17. 2. 1936 avgivna betänkande angivit, att den icke ansett sig böra upptaga anläggningskostnaderna för att på enskilda banor ersätta telegrafen med telefon, enär det här vore fråga om en rationaliseringsåtgärd, som oberoende av förstatligandet kunde väntas komma till utförande. Ej heller ansåg kommissionen sig böra upptaga några kostnader för den utvidgning av telefont nätet på statsbanorna, som erfordras för upptagande av telefontrafiken med inlemmade banor.

Telefonkommittén har med ledning av förut omnämnda kostnadsberäkningar gjort en ungefärlig uppskattning av kostnaderna för genom förstatligandet föranledda nya telefonanordningar på såväl statens järnvägar som de enskilda banorna och funnit, att de vid förut angivna distrikts- och sektionsindelning skulle uppgå till c:a 9 miljoner kronor. Kostnaden baserar sig på 1939 års prisnivå. Det angivna beloppet kan förefalla betydande, men dess verkliga storlek blir beroende av, i vad mån förstatligandet av de enskilda järnvägarna får den omfattning som 1939 års riksdagsbeslut räknat med. Härutöver torde böra erinras, att statsförvärven av enskilda järnvägar medge en väsentlig nedskärning av förvaltningsapparaten och att sålunda mot kostnaderna för upprustning av de itrågavarande banornas telefont nät stå avsevärda besparingar i förvaltningskostnaderna.

Det må dessutom framhållas, att förenämnda kostnadsbelopp endast gäller vid den förutsatta distrikts- och sektionsindelningen. Vid ändringar häri och av distrikts- och sektionshuvudorterna förändras samtalens fördelning på olika förbindelser. Helt naturligt föres större delen av de telefonsamtal, som ej äro av mera lokal natur, t. ex. de, som ej direkt röra tåganmälningarna eller underrättelseväsendet för banpersonalen, med eller via distrikts- och sektionshuvudorterna. Detta gäller

praktiskt taget alla samtal, som skola framgå över fjärrförbindelserna, enär förmedlingsväxlarna äro placerade på dessa orter. Undersökningar, som visserligen företagits i mycket begränsad omfattning, ha visat, att man bör räkna med, att av samtalsbeläggningen på linjetelefonförbindelserna 70 à 80 % härröra från samtal, som föras med eller förmedlas över huvudorterna. Storleken av den på en bansträcka framförda samtalsvolymen och det därav följande telefonförbindelsebehovet är därför i hög grad beroende på huvudortens läge. Givetvis kan vid bestämmandet av detta läge ej större hänsyn tagas till telefonförhållandena, då andra faktorer spela större roll, men sedan läget bestämts och telefonförbindelserna anordnats med hänsyn härtill, kan en flyttning förorsaka betydande förändringar av telefonförbindelserna långt ut i ledningsnätet och kostnaderna för dylika förändringar kunna, särskilt om det är fråga om kabelförbindelser, komma att uppgå till högst avsevärda belopp.

Med hänvisning till det ovan anförda, föreslår kommittén,

att beslut om ändrad förläggning av distrikts- eller sektionshuvudort bör föregås av en utredning rörande de telefontekniska förhållandena, varjämte det bör beaktas, att större omläggningar av telefonnätet i allmänhet taga avsevärd tid i anspråk.